

Dr. Kereszty Béla (Csongrád megyei főügyész) megnyitója

A tavaly májusban alakult Magyar Kriminológiai Társaság első ízben tartja itt Szegeden – a fővároson kívül – tudományos ülését.

A Társaság Igazgató Tanácsa nevében köszönöm, hogy meghívásunkat elfogadták és jelenlétükkel, aktív közreműködésükkel az ülés eredményes munkáját elősegítik.

Mindenekelőtt egy fájdalmas és egyben szomorú hírt kell bejelentenem: a tegnapi napon hosszú szenvedés után – 69 éves korában – elhunyt dr. Vermes Miklós elvtárs, a Társaság elnökhelyettese, címzetes egyetemi docens, a Legfőbb Ügyészség főtanácsosa. A Társaság márciusi kerekasztal konferenciáján még az elnöki teendőket látta el. Halála váratlanul következett be számunkra és fájdalmas veszteség közösségünknek.

Kérem, hogy dr. Vermes Miklós emlékének egyperces néma felállással adózzunk.

Említettém, hogy tavaly májusban alakult a Magyar Kriminológiai Társaság. A Társaság megalakulása óta több tudományos közgyűlést tartott, jelentős sikerrel. A Társaság célja, hogy a kriminológia és a büntető jogpolitika elméleti, valamint gyakorlati kérdései iránt érdeklődő szakemberek számára, a kriminológia fejlődésének előmozdítása, eredményeinek széleskörben történő ismertetése érdekében összefogja a kutatásokat és a gyakorlati munkát, segítse a magyar kriminológia fejlődését.

Az Igazgató Tanács ezen említett cél megvalósítása érdekében határozta el, hogy tudományos ülésen vitatja meg a büntetésvégrehajtási nevelés új koncepcióját. E koncepció évek során alakult ki. A büntetőjog és ezzel együtt a büntetés célja a társadalom védelmének szolgálata. Ahhoz, hogy ezt a társadalomvédelmi célt miként tudja megvalósítani – többek között – a büntetésvégrehajtás, a gyakorlati tapasztalatok és nemkülönben a társadalomtudományoknak új kutatási eredményei alapján, a nevelési koncepciót át kell gondolni, és mindezek birtokában kell a jövőre nézve kialakítani az elkévetkezendő évek elméleti és gyakorlati tennivalóit.

Felmerül a kérdés, hogy miféle védelem az a társadalom számára, amely csak utólag lép fel és csak akkor reagál, ha a társadalomra veszélyes cselekmény már bekövetkezett. A szocialista büntetőjogban a társadalom védelme és a megelőzés egyet jelent.

Cél: az egyén és a társadalom valamennyi tagjának visszatartása a bűncselekmény elkövetésétől. Ehhez az egyéni megelőzés szükséges. Ezen belül természetesen az optimális cél mindazoknál akik már bűncselekményt követtek el, a megjavítás. Ennek a feladatnak minél jobb teljesítése érdekében ülünk itt most együtt, és igyekszünk majd együttgondolkodással véleményünk és javaslatot adni azok számára, akiknek feladatuk a nevelési koncepció végleges kialakítása és később azok végrehajtása.

Nem szabad ugyanakkor elfeledni, hogy a büntetésvégrehajtásnak célja és feladata az egyéni nevelés mellett a visszatartás; a társadalom tagjainak a

visszatartása és az elkövető visszatartása is attól, hogy újabb bűncselekményt kövessen el.

A büntetésvégrehajtás kezében eszköz a társadalom védelme érdekében az elkövetőnek annak a lehetőségtől való megfosztása, hogy újabb bűncselekményt kövessen el. Tehát az elkövető visszatartása, megjavítása, rehabilitációja, a társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése egységes egészet képez. E célkitűzés valóra váltása a büntetésvégrehajtás területén valamennyi dolgozónak, az öröknek, a nevelőknek és a parancsnokoknak egyaránt feladata – tevékenységüket összehangolva –, a kitűzött cél érdekében egységesen fellépve kell azt megoldani. Nem említettem őket külön, de nyilvánvaló, hogy a büntetésvégrehajtás dolgozóin kívül a nevelési koncepció megvalósítása a hivatásos és a társadalmi pártfogók tevékeny részvételét is igényli.

Valamennyiünk nevében tisztelettel köszöntöm tudományos ülésünk valamennyi résztvevőjét. Köszöntöm az elnökségben helyetfoglaló dr. Horváth Károlyné elvtársnőt a Csongrád megyei Pártbizottság osztályvezetőjét, a Társaság elnökhelyetteseit: Vigh Józsefet egyetemi tanárt, Szabó Andrást az Állam- és Jogtudományi Intézet osztályvezetőjét, Gödöny Józsefet az OKKRI Igazgatóját, dr. Katona Géza nyugalmazott rendőrezredest, valamint Mátai Pál nyugalmazott megyei főügyészt, országgyűlési képviselőt.

A tudományos ülést ezennel megnyitom. Felkérem Nagy Tibor bv. vezérőrnagy elvtársat, a Büntetésvégrehajtás Országos parancsnokát a referátumának megtartására.

Nagy Tibor (bv. vezérőrnagy, a Büntetésvégrehajtás Országos parancsnoka) előadása:

Mai vitaülésünk témája a büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója, amelyet külön kiadvány formájában a rendezvényre időben jelentkezettek előzetesen megkaptak. Ezért a bevezető előadásban – úgy vélem – el lehet tekinteni a koncepció ismertetésétől. Helyette néhány indokoló, kiegészítő – és ha lehet itt ezzel a kifejezéssel élni – méltató megjegyzésre korlátozom mondanivalómat, érvényesítve ezzel az előadás ténylegesen „bevezető” jellegét.

Mint minden nagy hagyományokkal rendelkező társadalmi intézmény, a büntetésvégrehajtás és a börtönök története is magán viseli az egyes korszakok ideológiájának, kultúrájának jegyeit.

A különböző korokban épült börtönépületek jellegzetes módon rögzítették az egyes korszakok jogpolitikai elképzeléseit. De ugyanígy fennmaradtak a büntetésről vallott felfogás – idézőjelben mondom – „szemléleti épületei” is. A laikus, sőt a szakmai közvélemény nézetrendszerében ma is élnek azok a nézetbeli maradványok, melyek az évszázaddal ezelőtt működő elődöktől származnak.

nyugati országok büntetésvégrehajtási rendszerét. A munka fontos eleme volt a széleskörű vita, a különböző szaktudományok képviselőinek, az elméleti és a gyakorlati szakemberek véleményeinek összegyűjtése, ütköztetése, egységes állásfoglalás kialakítása.

A büntetésvégrehajtás fejlesztése, nevelési feladatainak meghatározása természetesen nem ennek a koncepciónak a kidolgozásával kezdődött. Korábban is a jogszabályok mellett voltak belső dokumentumok, amelyek – igaz, hogy nem legfelsőbb szinten jóváhagyottan, nem széles körben vitatottan és nyilvánosságra hozottan –, de megpróbálták felvázolni az elítéltek nevelésének feladatait. Ezeket a testület igyekezett megvalósítani. De széles körben megvitatott, a felső vezetés által elfogadott nevelésfejlesztési koncepció a büntetésvégrehajtás történetében most született először, és ezzel minőségi változás történt, új helyzet állt elő.

Az új helyzetet mindenekelőtt az jelenti, hogy a megfogalmazott nevelési célkitűzéseink teljes összhangban vannak a hatályos jogszabályokkal. Ebből a szempontból a helyzet most egyértelműen kedvező a nevelőmunkánk fejlesztéséhez. A közreadott *dokumentum maga is új minőséget képvisel*. Mindenekelőtt azért, mert az *elítéltnyelés témáját teljes egészében át fogja és ennek megfelelően rendszerezi*. Tudományos igényű a dokumentum: alapul veszi az elítéltnyeléshez kapcsolódó tudományok legalapvetőbb ismereteit és megállapításait. Ezzel együtt természetesen nem tűzte – nem is tűzhetette ki – célul e tudományok továbbfejlesztésének feladatát; még a kriminálpedagógiának, mint a pedagógia speciális szakterületének megalapozását sem. Ugyanakkor a maga szerény lehetőségeivel hozzájárul a pedagógia e speciális területének műveléséhez.

A maga nemében új minőséget képvisel ez a dokumentum azzal is, hogy meggyőződésünk szerint – nagyon következetesen a realitások, a gyakorlat talaján áll. Nem épít légvárakat, nem fogalmaz meg vágyálmokat. A fellegekben járás ilyen jellegű munkánál állandóan jelenlévő veszély; a mai körülmények között pedig különösen megbocsáthatatlan bűn lenne. Jelentős erénye ennek a dokumentumnak, hogy számba veszi a reális lehetőségeket, feltételeket és a célokat, módszereket ehhez igazítja. Ugyanakkor előre is mutat: szép célokat, hosszú távra – számításaink szerint 15–20 évre – szóló feladatokat fogalmaz meg.

Az elkészült koncepció tárgya az a személyiségformáló tevékenység, amely a szabadságvesztés-büntetés alatt folyik, valamint ennek a tevékenységnek a feltételrendszere. Így az alapelvekben, fogalmakban, az anyag logikájában a nevelés tudományára, a szocialista pedagógia és a kriminálpedagógia ismeretanyagára támaszkodik. Bár nem az elmélet fejlesztése céljából készült, mégis az alapfogalmak megfogalmazásában, a problémák felvetésében újszerű megoldásokat is alkalmaz. Így azzal, hogy a már meglévő alapokra építve rendszerbe foglalja a nevelés céljait, fogalomrendszerét, a nevelési célzatú tevékenységek körét, feltételrendszerét, a problémák elvi tisztázásában is segít.

A koncepció azzal, hogy a gyakorlat számára hosszú távra határoz meg

fejlesztési irányokat, magas szintű döntések előkészítését alapozhatja meg, fontos társadalmi érdekek megvalósítására törekszik. Ebben az értelemben *politikai dokumentumnak* is kell tekinteni.

Más oldalról az intézetekben megvalósuló konkrét nevelőmunkára irányul, ennek gyakorlata számára is közvetlenül hasznosítható útmutatásul szolgál.

A nevelés fejlesztésének koncepciója a büntetésvégrehajtás korszerűsítésének egyik fontos állomása, elkészülte a korszerűsítési folyamat egyik jelentős szakaszának befejezését jelenti. Már elkezdődött és a nevelési koncepció által megjelölt nyomvonalon haladva folyamatban van a munkáltatás fejlesztési koncepciójának kimunkálása. Ezt követi majd a szervezet- és irányításfejlesztési koncepció előkészítése. A sorrend azt fejezi ki, hogy a büntetésvégrehajtás alapfeladata a nevelés, az elítéltek személyiségformálása, – a további tennivalóinkat ebből kell levezetni. A koncepció ennek megfelelően érinti azokat a problémákat is, melyek az elítéltek munkáltatása és a büntetésvégrehajtás szervezete terén szoros kapcsolatban vannak a nevelési célkitűzések megvalósításával. Egyik feladata az is, hogy fő irányokat határozzon meg a büntetésvégrehajtás egészének fejlesztésére.

Mint említettem, a nevelés fejlesztési koncepció viták alapján keletkezett és a *viták során nyert végleges formát*. A konkrét szövegen túlmenően így van egy sajátos gondolati háttér is, az elveknek, állásfoglalásoknak olyan rendszere, mely bár esetenként a koncepcióban csak egy mondatban vagy szóban sűrűsödött össze, mégis meghatározó szerepe van a koncepció egésze szempontjából.

Engedjék meg, hogy a továbbiakban ezek közül a „háttér”-gondolatok közül emeljek ki néhányat.

Ismeretesek azok a szerzők a világon változatlan heveséssel folyó viták, hogy a társadalom védelmében *mi a szabadságvesztés-büntetés szerepe*, egyáltalán mi lehet e büntetés célja, mire vállalkozhat a büntetésvégrehajtás?

A reális számvetéshez tudni kell, hogy nálunk a szabadságvesztés-büntetés a büntetések és intézkedések rendszerének csak egyik eleme. Az érvényben lévő büntetőjogi rendszer azzal a céllal készült, hogy a korábbiaknál jobban megalapozza a differenciált felelősségre vonás feltételeit, helyes értékrendet állapítson meg a társadalomra veszélyes, büntetendő cselekmények között. Fontos szempont volt, hogy végrehajtandó szabadságvesztésre csak a valóban indokolt esetekben kerüljön sor. Ma közzéadás bűncselekmények elkövetőinek csak mintegy negyede kap végrehajtható szabadságvesztés-büntetést. A letöltött szabadságvesztések közel 70 %-a nem haladja meg az egy évet, kb. 15 % csak a kettő év feletti; tehát a kiszabott szabadságvesztés-büntetések abszolút többsége rövid időtartamú.

A szabadságvesztés-büntetés értelmén medítalók közül sokan megelegednének az elítélteknek a társadalomtól való *elszigetelésével*, ezzel akadályozva meg, hogy – legalább a büntetés tartama alatt – újabb bűncselek-

ményt kövessenek el. Mások a generális prevenció érdekében az újabb bűncselekmény elkövetésétől *elrettentést* kívánva kemény, szigorú rezsimet, valóban a szó szoros értelmében büntetés végrehajtását kívánják a börtönöktől.

Vannak olyanok is, akik csupán az *elítéltek képzésével, oktatásával* kívánják elérni, hogy fejlődjön az elkövetők képessége a társadalomba való beilleszkedésre.

A személyiség mélyebb összetevőinek megváltoztatását, az elkövetők „átnevelését” igénylőknek is széles tábora van; ők komplex nevelői ráhatást, intenzív kezelést várnak a szabadságvesztés tartama alatt. Ha nem is ilyen széles körben, de – különösen néhány évvel ezelőtt – hangzottak el *olyan vélemények is, melyek szerint a szabadságvesztés-büntetés nem megfelelő eszköz a társadalom védelme*, a bűnözés csökkentése érdekében, egészen más eszközökkel, intézményekkel kellene ezt a feladatot megoldani. A mi álláspontunk ebben a kérdésben teljesen egyértelmű és – bár a koncepcióban így nincs kifejezetten megfogalmazva – annak egész gondolati rendszerén végigvonul.

A Magyar Népköztársaságban a bűnözés elleni küzdelem módszereit és eszközeit a szocialista büntetőpolitika központi célkitűzése, a bűnözés megelőzésének gondolata határozza meg. Ez a célkitűzés hatja át a büntetőjog valamennyi intézményét és azok között a büntetési rendszert is.

A büntetőjogrendszer számol azzal, hogy a külső környezet káros és hozzánk is beszűrődő hatásai, a múltból öröklött tudati elmaradottság mellett nálunk a bűnözés okának és feltételének minősíthető számos, társadalmunk ellentmondásaiból és objektív nehézségeiből fakadó negatív társadalmi jelenség.

Sőt – és ez világszerte így van –, még bizonyos pozitív társadalmi folyamatoknak is lehetnek a bűnözésre kiható negatív következményei. Gondoljunk csak az urbanizációval, az iparosodással, a tudományos-technikai fejlődéssel, az idegenforgalom növekedésével együttjáró ilyen típusú veszélyekre.

Büntetőpolitikai alapelveink megfogalmazásánál ezekből a társadalmi feltételekből indulunk ki azt hangsúlyozva, hogy a bűnözés társadalmi jellegéből adódóan a bűnözés elleni eredményes küzdelem is *elképzeltetlen a társadalom legszélesebb körű összefogása nélkül*. Ugyanakkor a társadalom védelme megköveteli az igazságszolgáltatást, a büntetőjog igénybevételét, a büntetést is!

A társadalmi funkció elsősorban a megelőzés, az olyan sokrétű, a társadalom legkülönbözőbb szféráiban folyó nevelés, mely alkalmassá teszi az állampolgárokat a harmónikus élet- és pályavitelre, valamint olyan létfeltételek megteremtésére, melyek között ez az életvezetés lehetséges.

Ez a funkció természetesen az igazságszolgáltatástól sem idegen. A büntetőjogrendszer azzal, hogy meghatározza a bűncselekményeket és az azok elkövetőivel szemben alkalmazható büntetéseket, intézkedéseket a szocialista együttélés szabályainak megtartására és a törvények tiszteletére nevel.

A büntetés alapvető céljának – a társadalom védelmének – elérése érde-

kében alkalmazandó eszközök között elsőként szerepel a nevelés; *az elkövető megjavítása*.

A BTK-ban megfogalmazott büntetési rendszerben a szabadságvesztés az egyik legáltalánosabb büntetési nem annak ellenére, hogy világosan látjuk ennek a büntetési nemnek az ellentmondásait, problémáit is.

Véleményünk szerint vitathatatlan, hogy a szabadságvesztésre, mint a *legerőteljesebb visszatartó hatású büntetésre* szükség van. Tudomásul kell vennünk, hogy társadalmunkban léteznek a lakosságnak tudatilag és morálisan elmaradott csoportjai, megtalálhatók az olyan emberek, akik a szocialista életmód és együttélési szabályok erkölcsi, jogi követelményeitől eltérnek, és hogy ezek egy részét csak a törvény szigora tartja vissza bűncselekmények elkövetésétől.

A generális prevenció oldaláról is szükséges azonban hangsúlyozni, hogy a büntetés visszatartó hatása sem általánosan érvényesülő!

Az elkövetők egy része a büntetéssel is számolva azt tudomásul véve követ el bűncselekményt; mások a büntetés elkerülésének reményében sértik meg a jogszabályokat; de igen nagy a száma azoknak is, akik mindenféle döntés és mérlegelés nélkül, a kriminális helyzetből adódó „csábításnak” engedelmessé sodrónak bele a bűnelkövetésbe.

A szabadságvesztés-büntetés lényegéhez tartozik, annak tartalmi eleme a személyes szabadság korlátozása, ugyanakkor és ugyanígy tartalmi eleme *az elítélt nevelése, vagyis annak elérése, hogy a büntetés kitöltése után beilleszkedjen a társadalomba*, tartózkodjon újabb bűncselekmények elkövetésétől. Álláspontunk szerint e kettős cél nem különül el egymástól, a büntető jogalkalmazás két oldalát jelöli meg.

A személyes szabadság korlátozása azt jelenti, hogy a büntetés tartama alatt szünetelnek az elítélteknek azok az állampolgári jogai, amelyek a büntetés céljával ellentétesek. Így – figyelembe véve, hogy az elítéltek személyiségének formálására fordított erőfeszítésektől csak akkor várható eredmény, ha az elítélt nem vonhatja ki magát alóla tetszése szerint – a büntetés végrehajtási intézetben köteles büntetését letölteni.

A joghátrány nem jelenti az elítéltek jogfosztottságát; számos állampolgári, emberi joga a büntetés tartama alatt is érvényesül.

Sajátosság, hogy a szabadságvesztés-büntetés rendszere, a jogszabályok általánosan alkalmaznak olyan megoldásokat, melyek kényszer útján is biztosítják egyes nevelési eljárások és formák megvalósulásának feltételeit. Így például kötelező az általános iskolai oktatásban való részvétel azoknak, akik ilyen végzettséggel nem rendelkeznek.

A munkához való jog biztosítása mellett a munkára kötelezés garantálja, hogy a nevelés szempontjából e rendkívül fontos tevékenységben az elítélt részt vegyen, ezzel helyzetét objektíve kedvezőbbé tegye, egzisztenciális érdekeit közvetlenül is szolgálja.

Sok elítélt jogosultsága alapján is részt venne a munkában, illetve a tanulásban. Az elítélés azonban bizonyította, hogy általában nem a társadalmi szabályok és elvárások szerint élnek, ezért a nevelésük szempontjából döntő

tevékenységeket nem lehet saját döntésükre bízni. Ez a kényszer azonban nincs összefüggésben a megtorlással, sem a társadalom védelmét más oldalról biztosító joghátrány-okozással.

A joghátrány-okozás és a nevelési feladat dialektikáját más területen is bemutatathatnánk. Álláspontunk szerint a két oldal együttes érvényesítése – bár ellentmondásokkal terhelt – megfelelő büntetésvégrehajtási rezsim kialakításával megoldható.

A szabadságvesztés büntetés helyéről, szerepéről, értelméről medítálva sokakban megfogalmazódik: *igaz-e az az alapállás, hogy „minden ember formálható, nevelhetetlen elttelt nincs”? A tapasztalat gyakorta ellentmond ennek az állításnak; azt mutatja, hogy igen sok ember minden erőfeszítés ellenére újabb bűncselekményeket követ el.*

Álláspontunk szerint itt két dolgot kell elkülöníteni: azt, ami elvileg lehetséges és azt, ami jelenlegi feltételeink között megvalósítható. Gyakorlati tapasztalataink csak arra vonatkoznak, hogy az eddig alkalmazott módszerekkel, jelenlegi lehetőségeink alapján és körülményeink között, valóban csak mérsékelt eredményeket tudunk elérni.

Ma azokkal a „ráfordításokkal”, amelyekre lehetőségünk van, az elítéltek egy jelentős részénél nem érünk el eredményt.

Ugyanakkor – véleményünk szerint – nevelési eredményt nem csak a személyiség teljes átformálása jelent. Különösen vonatkozik ez a büntetésvégrehajtási nevelésre, amelynek – a koncepcióban is megfogalmazott – sajátosságaihoz tartozik az is, hogy a társadalmi pedagógiai teljességhez képest egy minimális programra vállalkozhat. Az alapállásnak éppen ez a jelentősége: minden ember nevelhető, ezért mindent meg kell tennünk a nevelés érdekében, de határozzuk meg reálisan és pontosan a nevelés célját, az elvárható eredményt. *Ne legyenek illúzióink*, tudjuk pontosan, hogy mi a feladatunk, kötelességünk és mi a lehetőségünk. Mi így fogjuk fel a szabadságvesztés-büntetés helyét, szerepét, lehetőségét és feladatait. A nevelési koncepció ezt a felfogást tükrözi.

A következő „háttér-gondolat”, melyet szeretnék felvetni, *a koncepció nevelés-felfogása.*

A koncepció címében és szövegében is büntetésvégrehajtási nevelésről vagy röviden nevelésről beszél, *nem használja azokat a fogalmakat, melyeket a börtönökben folyó nevelésről szólva korábban használtunk. Nincs „átnevelés”, nincs „reszocializáció” említve a koncepcióban.* Az „átnevelés” fogalom a cél oldaláról kísérelte meg definiálni a személyiségformáló munka tartalmát. A „nevelés” egyértelműen a tevékenység jelleget hangsúlyozza, elhárítva azokat a bizonytalanságokat, melyek az „átnevelés” fogalmának használatából adódtak.

Ez nem jelenti természetesen azt, hogy a cél nincs meghatározva – hisz

megfogalmazódik: „segíti a társadalmi beilleszkedés és alkalmazkodás képességének és készségének kialakulását”, – de lehetővé teszi, hogy a nevelési feladatok sokszínűségéhez jobban alkalmazkodó fogalomrendszert alakíthassunk ki. Ha a fogalom elsődleges kritériuma az „átnevelés”, akkor nem lehet alkalmazni azokra az esetekre, amikor a cél nem a személyiség alapvető átalakítása (mint gondatlan bűncselekmények elkövetőinél), vagy ez a cél eleve elérhetetlen (pl. rövid tartamú szabadságvesztés esetén).

Ez a megoldás a nevelés-fogalom szűkítését jelenti. A büntetésvégrehajtási nevelés – sajátosságai miatt – a társadalomban folyó neveléshez képest egy minimális programra vállalkozhat. Nem vállalhatja magára a családi, iskolai, munkahelyi nevelés teljes programját, nem tűzheti célul a személyiség sokoldalú kibontakoztatását, „szocialista ember” megformálását, de még csak „törvénytisztelő állampolgárrá” nevelését sem. A bűnelkövetőt nem tudjuk minden esetben átnevelni, de valamiféle nevelési eredményt mindenképpen elérhetünk.

A nevelés definíciójában fontosságának megfelelően szerepel az az elem is, hogy *e tevékenység érdekében differenciált és összehangolt hatásrendszer érvényesül*: a személyiségformálás nem elszigetelt nevelői beavatkozások eredményeként jön létre, *nem egyedül a nevelő, hanem az egész rendszer nevel.* Sőt – a nevelés folyamatjellegét is kiemelve – rögzíti, hogy a nevelési hatás közvetlenül kapcsolatban van a büntetést megelőző és a szabadulást követő időszak tapasztalataival.

A nevelésnek mint hatásrendszernek a felfogása a fogalom jelentős kiterjesztését jelenti és teljesen összhangban van a jogszabályokkal. Annak az elvnek a kidolgozását jelenti, hogy a büntetésvégrehajtás egész rendszerének, az abban részt vevő szervek összehangolt tevékenységének az elítélt nevelését kell szolgálnia. Ennek megfelelően kell megválasztani a nevelés módszereit és a nevelési eljárásokat is.

A nevelési eljárások ilyen felfogása több, mint amit eddig nevelői tevékenység alatt értettünk. Az életviszonyok alakítása például magába foglalja az elhelyezési körülményeket, az ellátást, az elítéltekkel szemben támasztott követelményeket, az életrendet, a személyi állomány viselkedési stílusát, a bánásmódot, az elítéltközösségek formálását, egymásra gyakorolt hatásukat, az intézetekben kialakult szervezési, vezetési ellenőrzési elveket és még sok más dolgot is.

Mint ahogy már több alkalommal is erről említés történt, a személyiségre az egész rendszer hat. Pedagógiai, nevelési hatásról csak akkor beszélhetünk, ha ez a hatás tudatos, célzott, fejlesztő és korrigáló irányú.

A spontán érvényesülő hatások nem elemei a pedagógiai környezetnek.

A cél az kell hogy legyen, hogy az intézetben belüli viszonyok minél nagyobb hányada váljon pedagógiai környezetté, illeszkedjen bele a komplex

nevelési rendszerbe. Ehhez pedig a nevelés integráló funkciójának erősítése szükséges valamennyi büntetésvégrehajtási intézetben.

A koncepció kidolgozásának megkezdése óta vita folyik e munka időszereiről. Sokan gondolkodnak úgy, hogy a nehéz gazdasági viszonyok között nem érdemes fejlesztési programot kidolgozni, a fejlesztés megvalósításához nem tudjuk a megfelelő feltételeket biztosítani. A gyakorlat látványosan alátámasztja ezeket a gondolatokat. A büntetésvégrehajtás egyre nehezebb körülmények között dolgozik. *Az állami költségvetés* – az ország nehéz gazdasági helyzetéből fakadóan – *csak a legszükségesebb dolgokat tudja biztosítani* a bv. számára, fejlesztésére csak minimális lehetőség adódik.

Egyre nagyobb gondot okoz, hogy folyamatosan *növekszik a fogva tartottak létszáma*, intézeteinkben jellemző lesz a zsúfoltság, egyre nehezebb az ellátási, őrzési, nevelési feladatok végrehajtása. Mégis meggyőződésem, hogy éppen az adott körülmények között van különösen nagy jelentősége a koncepciónak. Minél korlátozottabbak anyagi eszközeink, annál *nagyobb gondot kell fordítani arra, hogy hatékonyan használjuk fel ezeket.* Fontos, hogy távlatokban tudjunk gondolkodni, helyesen *rangsoroljunk* a felmerülő igények kielégítésében. Ma a büntetésvégrehajtás nehéz feltételek között dolgozik, rövid időn belül ebben változás nem várható. De az irányokat meg kell határozni, és meg kell kezdeni a menetelést a kitűzött célok felé. Az természetes, hogy *haladni csak a feltételeknek megfelelő ütemben lehet.* A koncepció megvalósítása során igen sok nehézséggel kell majd megküzdenünk. Arra számíthatunk, hogy az ütem időszakonként változó lesz, emellett számolunk vele, hogy nem lehet minden területen, minden intézetben egyformán haladni. Vannak olyan feladatok, amelyek végrehajtásához rendelkezésünkre állnak a feltételek, nem egy esetben a végrehajtás már megkezdődött. De vannak olyan céljaink is, ahol még hiányosak a megvalósítás feltételei, a fejlesztés érdekében a feltételek megteremtésére irányuló lépéseket kell megtenni. Tudomásul kell venni azt is, hogy sok vonatkozásban a jövőnek dolgozunk; terveket, programokat készítünk elő arra az időszakra, amikor a lehetőségek kedvezőbbé válnak.

A Koncepció a büntetésvégrehajtás jelenlegi adottságaiból és a társadalmi elvárásokból kiindulva meghatározza azokat a feladatokat is, melyeknek megoldása a fejlesztés érdekében szükséges. Ezek a *feladatok hosszú távra szólnak, mintegy 15–20 évre határozzák meg a tennivalóinkat.*

A fejlesztés irányai a Koncepcióban általánosan kerültek megfogalmazásra, a végrehajtáshoz szükséges konkrét lépéseket nem írják elő. A konkrét intézkedéseket a büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztési koncepciójának *megvalósítási programja* tartalmazza.

A Koncepció feladati részében megfogalmazottakhoz képest a *Megvalósítási Program* sokkal szerényebb távlatokat fog át. Rövid távú tervnek tekinthető, mintegy két éves időszakra szólnan tartalmazza a feladatokat.

Erre az időszakra is csak azokat, ahol a fejlesztés feltételei is biztosítva vannak. Erre az időszakra szinte pontos prognózisunk lehet: nagy valószínűséggel csak jelenlegi lehetőségeinkkel, feltételeinkkel számolhatunk, jelentős külső anyagi, létszámbeli támogatást nem várhatunk.

A viszonylag rövid távra szóló konkrét tervezést indokolja az is, hogy a büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója csak az egyik eleme a büntetésvégrehajtás jövőjét meghatározó dokumentumoknak.

Már folyik a munkáltatás fejlesztési koncepciójának kidolgozása, készülünk a szervezet és irányítás fejlesztésére vonatkozó tervek kimunkálására is. Várhatóan mintegy két év múlva tartunk ott ezeknél a munkáknál, hogy alkalmasak lesznek a büntetésvégrehajtás egészének fejlődését szolgáló komplex intézkedési rendszerek megalapozására.

Figyelembe kellett vennünk azt a társadalmi gyakorlatot is, hogy hazánkban az MSZMP kongresszusai képezik a legalapvetőbb szakaszolást társadalmi fejlődésünk folyamatában. A következő kongresszus értékelése, határozatai most is a további tervezés, a feladatmeghatározás kiindulópontjai lesznek.

Mindezek a megfontolások azt indokolták, hogy most csak egy rövid távú Megvalósítási Program szülessen, és majd 1985–86-ban kerüljön sor a további tennivalók megfogalmazására.

Befejezésül engedjék meg, hogy felvázoljam, milyennek szeretnénk látni a magyar büntetésvégrehajtást a most tárgyalásra kerülő koncepció megvalósítása után!

Először is – bár nem várható, hogy alapvetően megváltozik a szabadságvesztés-büntetés funkciója, szerepe a büntetések és intézkedések rendszerében – azt reméljük, hogy a bűnözés visszaszorítására tett társadalmi erőfeszítések hatására *csökkenni fog a fogva tartottak száma.*

Másodszor: meggyőződésünk, hogy a szabadságvesztés-büntetés két oldala – a joghátrány alkalmazása és a nevelés – közül a *személyiségformálás lesz a hangsúlyozottabb.*

Harmadszor: reméljük, hogy hazánk társadalmi, gazdasági fejlődésével párhuzamosan *kedvezőbbé válik a büntetésvégrehajtás feltételrendszere.* A beruházási lehetőségek megteremtésével módunk lesz arra, hogy a fogva tartottak nagyobb részét tudjuk modern, a nevelési elképzeléseknek megfelelően tervezett büntetésvégrehajtási intézetekben elhelyezni. Fejlesztetni tudjuk a fogva tartottak társadalmilag hasznos, a nevelési célkitűzéseknek megfelelő munkával történő foglalkoztatását. Jelentős fejlődést várunk a személyi állomány létszámának, képzettségének növekedése terén.

Negyedszer: biztosak vagyunk benne, hogy hatékonyabbá, még szélesebb körűvé válik az elítéltek *oktatása, képzése*, a körünkben folyó közművelődési tevékenység.

Ötödször: fejlődni fog a *nevelés módszertana*. Alaposabbak, célravezetőbbek lesznek a megismerés eszközei. Egyre inkább kiszélesedik az egyéni nevelés, ezzel párhuzamosan hatékonyabbá válik a csoportmunka, a közösségi célzatú nevelés. Az arra rászoruló fogva tartottaknál a jelenleginél szélesebb körben, hatékonyabban alkalmazzuk a gyógyító-nevelést, a különböző terápiás eljárásokat.

Hatodszor: korszerűbbé válnak a büntetésvégrehajtás szervezeti keretei. Differenciáltabb lesz az intézményhálózat, változnak az intézetek belső szervezetei, hatékonyabbá válik az irányítás.

Hetedszer: tartalmasabb, *hatékonyabb lesz a büntetésvégrehajtás és a társadalom kapcsolata*. Fejlődni fog az együttműködés az igazságszolgáltatásban résztvevő szervekkel, de ezen túlmenően a társadalmi szervekkel is.

Hosszabb távon ilyenné akarjuk tenni a büntetésvégrehajtást!

Ezeket a kiegészítő megjegyzéseket akartam hozzáfűzni a kiküldött anyaghoz. Köszönöm figyelmüket. Kérem, mondják el véleményüket, észrevételeiket a büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztési koncepciójáról.

Dr. Vigh József (az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanszék vezetője) hozzászólása:

Először is szeretném kifejezni örömeimet azért, hogy ezt a mai előadást meghallgathattam és ezt a nevelési koncepciót elolvashattam. Nem most olvastam először, hanem még annak idején, amikor ez készült. Nagyon örülök, hogy van ilyen koncepció Magyarországon, hogy készült, hogy elkészült végre és ez a nevelési koncepció jelzi azt az irányt, amelybe nekünk a gyakorlatot át kell alakítanunk, amely irányba a gyakorlatot formálnunk kell, s az egész büntetésvégrehajtási tevékenységet végeznünk kell.

Körülbelül két évtizede kísérem figyelemmel a hazai büntetésvégrehajtást. Nagyon gyakran meglátogattam a különböző intézményeket, s az egyik intézménnyel, a tökölivel, nagyon szoros kapcsolatot tartunk fenn. Ugy látom, hogy az elmúlt két évtizedben óriási mértékben változott meg a szemlélet a büntetésvégrehajtással kapcsolatban börtönön belül és börtönön kívül egyaránt. Ami a külső szemléletet illeti, tehát a kriminálpolitika vezetőinek az értékelését, a tudománynak az állásfoglalását, ez egyenes következménye azoknak a kutatásoknak, azoknak a társadalmi változásoknak, amelyek hazánkban az elmúlt két évtizedben végbementek. Ez a kriminálpolitika és azok a kutatási eredmények, amelyek a büntetésvégrehajtással kapcsolatban megszülettek, természetesen nem maradtak hatástalanok a büntetésvégrehajtásra magára sem.

A büntetésvégrehajtás, amint ezt most itt hallottuk, eljutott odáig az elmúlt két évtized alatt, hogy a megtorlás-központú büntetőpolitika helyett a nevelés-központú büntetésvégrehajtást vallja magáénak. Nekeim úgy tűnik – és ez megfogalmazást nyert itt az előadásban is –, hogy elméleti téren egy nevelés-központú büntetésvégrehajtást akarunk kidolgozni és megteremteni. Nagyon helyeslem ezt a célkitűzést és az a tény, hogy ennek már a jogi háttere is biztosított, garanciát ad arra, hogy ezen az úton haladhatunk előre. Azért fogalmazok így, mert megítélésem szerint jelenleg a valóság, a gyakorlat és az itt hallott koncepció között még lényeges eltérés van. A nevelési koncepció jelen körülmények között sokkal inkább a tudomány álláspontját, a kriminálpolitika álláspontját tükrözi, mint a valóságot. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a büntetésvégrehajtás jelenlegi valósága ugyanaz, mint két évtizeddel ezelőtt. Az is sokat változott, sokat formálódott, azonban még nagyon sok a tennivaló ezen a területen, hogy mindaz megvalósuljon, amit itt ez a koncepció tartalmaz és amit Nagy elvtársról is itt az előadásban hallottunk. Ehhez, megítélésem szerint, – ahogy ő is mondta – még hosszabb időre van szükség, ez még sok energiát igényel.

E rövid bevezetés után egy-két konkrét kérdést szeretnék érinteni, amit itt előadás közben feljegyeztem magamnak.